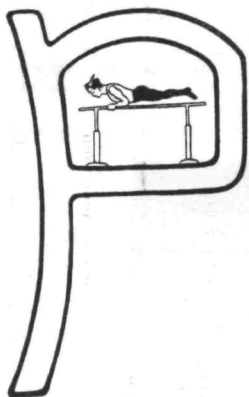

STRIC TINE:

Čitati — dobro, poizkusiti — bolje!

ridni čitatelji ste, dragi „Zvončkovi“ prijatelji. In „Zvonček“ vam nudi mesec za mesecem, leto za letom polno prelepega čtiva. Gotovo pa ne izpolnite vsega prostega časa s čitanjem. Kdo bi zdržema tičal v knjigi! Ven je treba, na zrak, k igri! Ej, igranje! Tudi jaz sem se nad vse rad igral. A kje so tisti dnevi! Naša hiša je samevala sredi gozda. Prijetne družbe ni bilo. Pa sem se izgubil v samotni kot in sem vzel v roko pipec ali kladivo ali žago, pa sem rezal in žagal in zbijal, da je bilo vse polno smeti okrog mene. A tudi izdelkov, prosim! O tem še izpregovorim kdaj. Danes ne.

Gotovo je med vami mnogo takih, ki bolj ljubijo igrače lastnega izdelka nego kupljeno šaro. In če se nam pri igranju v malem pokaže in razjasni kakšen pojav, ki ga v veliki meri opazujemo v prirodi, smo se naučili nekaj za življenje. To je pa tudi kaj vredno. Zato sem sklenil, da vam podam v letošnjem „Zvončku“ za zabavo in pouk zbirko preprostih poizkusov. Nekateri poizkusi so obenem navodilo za izdelovanje enostavnih priprav za poizkušanje. Pri vseh se nam pa v malem kaže delovanje večnih zakonov majke prirode.

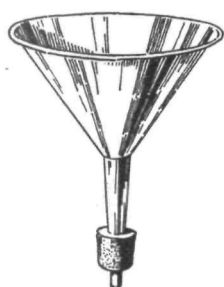
Prepričan sem, da bo mnog „Zvončkov“ prijatelj ves vesel pozdravil mojo namero. Drugod imajo pridni dečki vse polno takih sestavkov na razpolago. Kaj pravim — sestavkov! Na kupe knjig in knjižic podobne vsebine izide vsako leto. In ko stopijo pozneje taki ljudje v življenje, j.h ne straši ne delo ne učenje. Vse hočejo vedeti in znati. Nikoli ne odnehajo, preden jim ni jasno vse. In tako je prav! Take si želim pozneje tudi vas.

Da pa ne bo izgubljen moje delo in ne zaman vaš trud, imejte pri poizkušanju potrpljenje. Če se poizkus ne posreči prvič, se morda posreči drugič ali tretjič. Če vam je kakšen poizkus pretežak, ga odložite za poznejši čas. Predvsem je potrebno, da pozorno prečitate navodilo, potem se lotite dela. Pri delu bodimo snažni v vsakem oziru! Snažna bodi roka in priprava, ki jo uporabljate! Kar ste s trdom in pridnostjo izdelali, ne razbijte in ne raznesite na vse vetrove! Gotovo je kje pri vas kotichek, kjer imajo izdelki prostora. Čim več izdelkov imate, s toliko večjim ponosom jih lahko pokažete. In še nekaj vam povem. Kdor se z vnemo loti dela, ta zdajpazdaj lahko priredi majhno zabavo svojcem ali tovarišem. Svetujem vam pa, da napravite vsak poizkus najprej lepo sami! Saj veste, da se svet prav rad smeje, če se nam kaj ponesreči. Če vam je pa ta ali oni poizkus že znan ali se vam vidi prelahak, naj vas to kar nič ne moti. „Zvončkovih“ čitateljev je na stotine, in vsi niso enako prebrisani. Zato vsakemu nekaj, vsem vse!

1. Usmiljena voda.

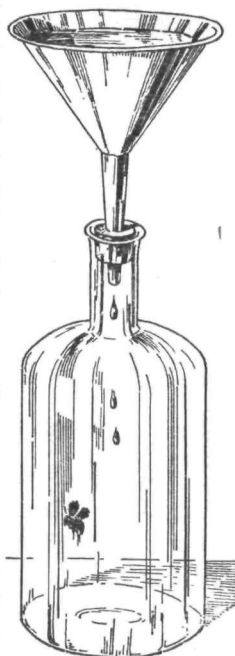
Živali trpinčiti je greh, zakaj žival čuti bolečino prav tako kakor mi. Usmiljen človek še muhe ne ubije rad. Povesti pripovedujejo, da so ob posebnih prilikah celo živali usmiljene. Da bi se pa vodi smililo življenje, tega ne moremo trditi. Že pri kopanju se jih ponesreči vsako leto veliko število. Koliko ljudi in živali pa požre dan za dnem morje, tega si niti ne morete misliti. In vendar lahko pokažemo, da je voda usmiljena.

V primerno steklenico spustimo muho ali hrošča ali miško. Gledalcem pravimo, da smo obsodili dotično žival na smrt. Potem vzamemo lij, ki ima

Slika 1.

kolikormoči ozko cev in ki smo ga prej vtaknili skozi prevrtan probkov zamašek (sl. 1.). Nato pokažemo gledalcem, da se voda lahko pretaka skozi cev. Zdaj vtaknemo cev z zamaškom vred steklenici v vrat in dobro pritismo, In glej! Če vlijemo iz ročke vode v lij, kane nekoliko kapljic v steklenico, pa nič več (sl. 2). Žival je rešena smrti. Ker se je smilila vodi, se smili še bolj

Slika 2.

nam, pa jo izpustimo.

Ali veste, kdo je pravzaprav rešil žival smrti? Če v steklenici ni tekočine, pravimo, da je prazna. Pa ni res! Napolnjena je z zrakom. Voda in zrak ne moreta biti obenem v steklenici. Voda gre v steklenico le tedaj, če se ji umakne zrak. In to pri našem poizkusu ni bilo mogoče, zakaj prostor okolo lijeve cevi je bil zaprt z zamaškom, v cevi je bila pa voda. Zato se poizkus posreči le tedaj, če zapira zamašek ob lijevi cevi in ob stekleničnem vratu popolnoma neprodušno. Zamašek prevrtamo najlepše z okroglo pilo ali pa s primerno debelo železno ostjo, ki smo jo razbelili. Pred poizkusom namočimo zamašek v vrelo vodo, da je bolj mehak.

2. Možic vstajač.

Kdor rad vstaja, mu kruha ostaja. Jaz pa poznam možica, ki sploh nikdar ne leži. Ker nima ne mesa ne kosti, mu tudi kruha ni treba. Takega možica si prav lahko naredimo brez truda in stroškov sami.

V to svrhu si preskrbimo kakšne prav lahke tvarine, n. pr. suh zamašek iz probkovine ali pa kos bezgovnega stržena. Ta je boljši. Lep stržen dobimo iz mlade bezgovine. Dvoletno mladiko razrežemo v prst dolge kose in jih posušimo. Zatem iztisnemo iz njih stržen s primerno debelim, ravno prirezanim klinčkom. Pri črevljarju dobimo nato še žrebljič z okroglo glavico (sl. 3.), pa imamo pripravljeno vse.

Slika 3.

Prav preprostega vstajača naredimo enostavno tako, da odrežemo 2 do 3 cm dolg kos stržena in zapičimo oni žrebljič

na enem koncu popolnoma vanj (sl. 4.). Če položimo sedaj možica podolgem na mizo in umaknemo roko, vstane možic, kot bi trenil. Pritiskajmo ga k tlom, kolikor nam drago. Možic vstaja in vstaja! Tak-le kos stržena je pa

Slika 4.

seveda malo podoben možicu. A marsikdo ima spretno roko in oster nožiček. Dobro! Pa izrežimo iz debelega stržena možica, kakor se spodobi! In še poslikamo ga lahko! Namesto črevljev mora pa seveda tudi ta imeti žrebelj, kakršnega sem omenil zgoraj (sl. 5.).

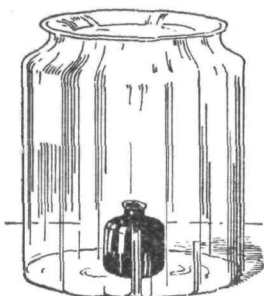
Slika 5.

Zakaj vstaja možic? V vsakem telesu je točka, ki ji pravimo težišče. Težišče ima lastnost, da hoče vselej zavzemati najnižje mesto. Če je kakšen predmet sestavljen iz dveh neenako težkih delov, je težišče bližje težjemu delu. Pri vstajaču je težišče prav v žrebljiču, zakaj stržen nima skoraj nič teže. Če položimo vstajača podolgem na tla, pomaknemo sredino žrebljičeve kapice, kjer je težišče, nekoliko višje. Ko odmaknemo roko, se hoče povrniti težišče na nižje mesto nazaj. Žrebljič se na svoji okrogli kapici postavi pokonci in vzame tudi lahkega možica s seboj. Robate glavice bi težišče seveda ne moglo spraviti nazaj v prejšnjo ležo.

3. Ognjenik brez ognja.

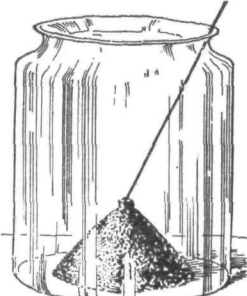
Ali ste že videli ognjenik? Ne verjamem. Aha! Naslikanega! To pa to! Kdor pa še sploh ne ve, kaj je ognjenik, temu povem, da je to luknja, ki drži globoko, globoko v zemljo. Iz take luknje puhti dušiča para in dim. Časih se valijo iz nje potoki raztaljenih rudninskih snovi, žareča lava. Visoko v zrak se dvigajo kope pepela, pa padajo na zemljo in pokrijejo vse življenje. Često zahrumi ob takih prilikah močan potres, da ljudje vsi v strahu pričakujejo sodnega dne. Če še povem, da so take luknje vrhu visokih hribov, ki imajo vobče stožčasto obliko, sem vam povedal vse, kar vem o ognjenikih. Sicer pa naj bodo taki ognjeniki, kjer so! Mi si pa naredimo ognjenik brez ognja in potresa.

Vzemimo majhno stekleničko, ki je bila v njej tinta, pa jo lepo umijmo

Slika 6.

znatraj in zunaj. Preskrbimo ji tudi zamašek. Potem si izposodimo kje široko steklenico z veliko odprtino pri vrhu. Take steklenice uporabljajo za vkuhanje sadja. Stekleničko nalijmo s temnordečim vinom in jo postavimo na dno velike steklenice (sl. 6). Stekleničko obložimo nato z drobnim kamenjem ali z izpranim peskom

Slika 7.

tako, da nastane stožčast hribec, ki jo vseokrog zakriva do odprtine pri vrhu.

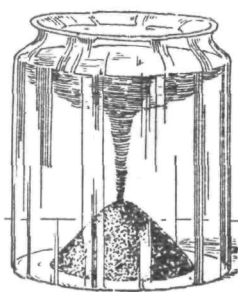
Zdaj nabodemo zamašek na pletilko in prav rahlo zamašimo stekleničko (sl. 7.). Naposled nalijemo veliko steklenico polagoma do vrha s čisto vodo, pa pazimo, da ne odmašimo stekleničke. Poizkus je pripravljen.

Če s pletilko varno odstranimo zamašek, se iz hribca hipoma dvigne rdeč stebrič, ki se pod vodno gladino raztegne v širok oblak (sl. 8.), prav kakor pri ognjeniku. In bljuvanje ne preneha takoj. Zato vam v tem lahko pojasnim poizkus.

V vinu je alkohol, ki je lažji od vode. Če vlijemo vode v vino ali narobe, se sicer obe tekočini zmešata, ker se pri vlivanju vsa tekočina vzvalovi. Pri našem poizkusu je pa vino pod mirno stoječo vodo, zato stopi na vrh. Pri poizkusu je torej važno, da odstranimo zamašek lahko in mirno. Umljivo je, da lahko vzamemo za poizkus namesto vina rdečo, modro ali črno tinto, ki smo ji primešali malo špirlita.

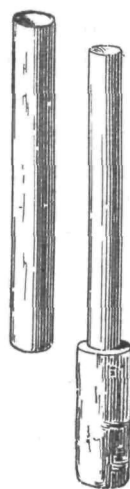
4. Brzostrelna puška.

Pa ne da bi z njo streljali ljudi, kakor lani doli na Balkanu. Bog varuj! Ampak stvar je taka-le. Bezgovo puško poznate vsi. In veste, da streljanje z njo ni hitro. Tiste zamaške iz papirja ali iz cunj je treba mečkati

Slika 8.

in žvečiti na vse pretege. Puška navsezadnje res počí ali pa tudi ne. Zamašek je pa skoraj vselej izgubljen. Jaz sem njega dni polagoma zbasal v puško vso podvlako od suknje. Doma pa potem — no, saj veste, kako je! Zato vam hočem povedati, kako si naredimo puško, ki sicer ne poka tako silno, strelja pa veliko hitreje. In pravijo, da je to v boju veliko vredno.

Slika 9.

Poiščite kje lepo gosje pero. To ima na spodnjem koncu veliko cevko ali tul. Cevko osnažite in jo prirežite na obeh koncih toliko, da ostane samo enakomerno debel 6 do 8 cm dolg kos. Nato izrežite iz gladkega lesa nabijač, ki je za pol cm krajši od cevi, in puška je gotova (sl. 9.). Pa naboj? O, ta je prav hitro pri rokah. Mama vam podari krompir. Tega zrežite v pol cm debele rezine, pa lahko pričnete streljanje. Če namreč pritisnete cevko z enim koncem v rezino, izrežete pol cm debel zamašek, ki zapre cev popolnoma. Na ta način zaprete cevko tudi na drugem koncu. Zdaj porinete nabijač od kateregakoli konca v cevko. Začuje se pok, en zamašek ostane v cevi, drugi odleti. Naj pa odleti! Kdo bi ga iskal. Treba je le, da cevko s praznim koncem zopet pritisnete v krompirjevo rezino, in puška je napita za nov strel. Kdor je spreten, lahko odda vsako sekundo po en strel.

Sedaj bi vam moral pravzaprav raztolmačiti, zakaj odleti zamašek s tako silo in zakaj se čuje pok. A tega ne storim. Razmišljajte sami o tem! Kdor je razrešil skrivnost, naj jo potihem pove sosedu. Pa v šoli ne! Zrak — a — hm!

(Dalje.)